

Leesstrategieën versus achtergrondkennis?

Thoni Houtveen

Afscheidscollege 19 april 2018

Wat ga ik behandelen

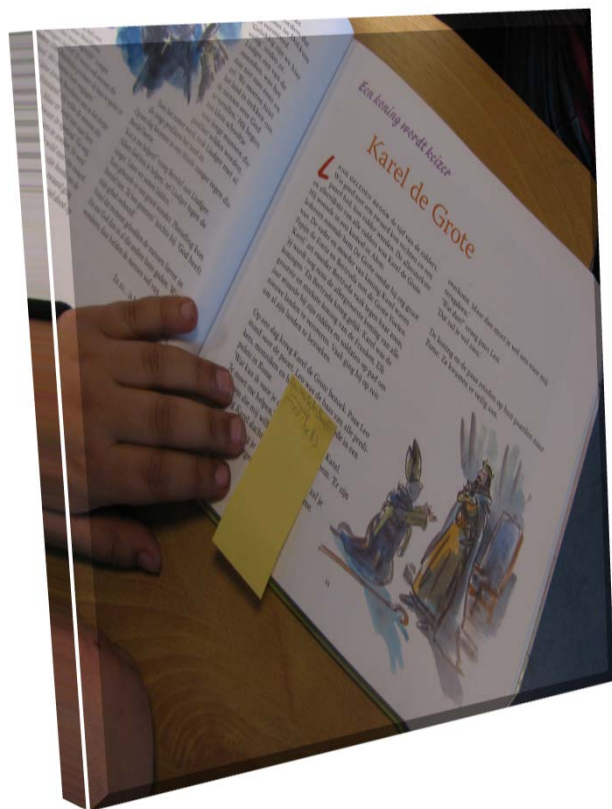
1. Doel en resultaten van het leesonderwijs
2. Wat als begrijpend lezen niet leidt tot begrip?
3. De óf-óf discussie
4. Kenmerken van een effectief leesprogramma
5. Basiskenmerken van het DENK!-programma
6. Eerste resultaten van het DENK!-programma

Doel van het leesonderwijs

Het belangrijkste doel van het leesonderwijs is:

goed begrijpen wat men leest

zodat leerlingen in de maatschappij
volwaardig kunnen meedoen

Uit het PIRLS-onderzoek blijkt

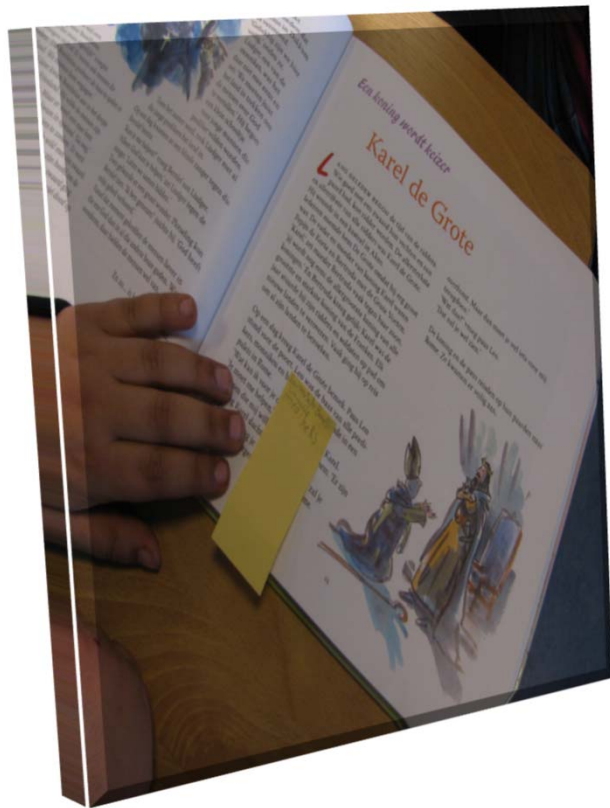
Nederlandse 10-jarigen scoren internationaal bovengemiddeld

Over de jaren heen daalt de positie

Slechts 8% leest op het geavanceerde begripsniveau

Betrokkenheid bij lezen en leesplezier is internationaal bijna het laagst

(Gubbels, e.a. 2017)

Begrijpend lezen is doelgericht kennis vergaren

Begrijpend lezen vraagt om kennis en nadenken

- ▶ Normaal leest men iets en begrijpt men dat onmiddellijk
- ▶ Wanneer het normale leesproces faalt, wordt de lezer een probleemoplosser (Kintsch, 2004; 2013)

Begrijpend lezen vraagt om kennis

- ▶ voorkennis leidt tot begrip van de tekst
- ▶ begrip van de tekst leidt tot nieuwe kennis
- ▶ die ingezet wordt om de volgende tekst te begrijpen

Dit proces verloopt veelal automatisch

(Kintsch, 2004; Pearson, 2006)

Wanneer begripsvorming niet automatisch optreedt

is het belangrijk om

- ▶ het eigen leesbegrip te monitoren
- ▶ zinnen aan elkaar te relateren
- ▶ de tekst te relateren aan wat je al weet

(Willingham, 2004)

Dit kan aangeleerd worden

(Palincsar & Schutz, 2011)

Groei in begrip

Groei in begrip vindt plaats door:

- ▶ uitbreiding van kennis

en

- ▶ stimulering van actieve verwerking van tekst

(Kintsch, 1998; 2004; 2013)

De afgelopen jaren is een óf–óf discussie ontstaan

- ▶ Sommigen stellen dat voor begripsvorming relevante ‘content knowledge’ doorslaggevend is

(Hirsch, 2006; McKeown, Beck, & Blake, 2009)

- ▶ Anderen stellen dat kennis hebben van begrijpend leesstrategieën en van wanneer deze te gebruiken essentieel is

(Duke, & Pearson, 2002; Pressley, 2000; Pressley et al, 1992)

Risico's van expliciete instructie in begrijpend leesstrategieën

- ▶ Inhoud en woordenschat wordt genegeerd
- ▶ Strategieën blijven oefenen terwijl dat niet meer nodig is
- ▶ Strategie instructie wordt mechanisch
- ▶ Gaat ten koste van de tijd die leerlingen nodig hebben om een tekst te lezen en te begrijpen
- ▶ Toepassen begrijpend leesstrategieën wordt doel op zich

Dit werd overigens reeds opgemerkt door: Tierney, & Cunningham, **1984!** en later door Duke, et. al, 2011 en Almasi, & Hart, 2015)

Expliciete instructie in begrijpend leesstrategieën draagt bij aan leesbegrip

Let wel,

- ▶ bij laboratorium experimenten en bij speciaal geconstrueerde toetsen werden grote effecten gevonden

maar

- ▶ bij ‘gewoon’ veld onderzoek en bij ‘gewone’ gestandaardiseerde toetsen worden
 - soms geen effecten gevonden (Muijselaar, 2016)
 - vaak zijn de effecten klein maar nog steeds de moeite waard

(Houtveen, & Van De Grift, 2007; Droop, e.a., 2016; Van Keer, 2004)

Een effectief begrijpend leesprogramma

1. Lees met een doel
2. Werk aan kennisopbouw
3. Bied verschillende typen teksten aan
4. Zorg voor motiverende teksten
5. Maak van leerlingen strategische lezers
6. Betrek leerlingen in discussie
7. Geef uitleg over tekst structuur
8. Bouw aan woordenschat
9. Integreer lezen en schrijven
10. Differentieer (Vrij naar Duke e.a., 2011)

1. Lees met een doel

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ het stellen van leesdoelen ervoor zorgt dat
 - de noodzaak ontstaat om de tekst te begrijpen
 - de betrokkenheid en motivatie van de leerlingen vergroot wordt

Dus

- ▶ maak met leerlingen afspraken over wat we willen weten

2. Werk aan kennisopbouw

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ hoe meer iemand al weet over een onderwerp hoe makkelijker het is om een tekst te lezen, te begrijpen en te onthouden

Dus

- ▶ laat leerlingen veel lezen over een onderwerp dat hun interesse heeft
- ▶ leer leerlingen samenhang te zien

3. Bied verschillende typen teksten aan

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ leesbegrip niet alleen afhangt van de hoeveelheid gelezen tekst, maar ook van de kwaliteit van de teksten

Dus

- ▶ breng leerlingen in contact met
 - alle genres die ze moeten begrijpen
 - teksten van verschillende moeilijkheidsgraad
 - teksten met heldere verhaal- en alinea structuur, natuurlijk taalgebruik en rijke woordenschat

4. Zorg voor motiverende teksten

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ motivatie samenhangt met leesbegrip

Dus

- ▶ zorg voor een onderwijscontext waarin leesmotivatie voor langere tijd vastgehouden wordt

5. Maak van leerlingen strategische lezers

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ strategieën inzetten als gereedschap om een moeilijke tekst te begrijpen samenhangt met leesbegrip

Dus

- ▶ leer leerlingen
 - waarom en hoe strategieën toegepast moeten worden
 - de juiste strategie op het juiste moment in te zetten

6. Betrek leerlingen in discussie

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ discussie over een tekst leesbegrip bevordert

Dus

- ▶ betrek leerlingen in gestructureerde en doelgerichte discussies over hetgeen gelezen is

7. Geef uitleg over tekststructuur

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ kennis over de structuur van een tekst samenhangt met begrip van een tekst

Dus

Maak leerlingen bewust van de tekststructuur door:

- ▶ verschillende typen teksten aan te bieden
- ▶ directe instructie rondom de structuur van verschillende typen teksten

8. Bouw aan woordenschat

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ woordenschat nauw samenhangt met leesbegrip
- ▶ woordbetekenis komt vooral tot stand door het lezen van en luisteren naar boeken

Dus

Laat woordenschatinstructie bestaan uit:

- ▶ onderdompeling in rijke taal door lezen, voorlezen en interactie met volwassenen
- ▶ uitleg van essentiële woorden

9. Integreer lezen en schrijven

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ lezen en schrijven beiden betrekking hebben op actieve betekenisverlening en op gedeelde cognitieve processen leunen

Dus

- ▶ integreer lees- en schrijfactiviteiten om tot begrip te komen.

10. Differentieer

Uit onderzoek blijkt dat

- ▶ achtergrondkennis essentieel is voor begripsvorming
- ▶ inzet strategieën persoonsgebonden is
- ▶ uitwisseling bijdraagt aan begripsvorming

Dus

- ▶ zorg voor een rijk leerstofaanbod voor alle leerlingen
- ▶ geef geen strategie instructie wanneer leerlingen dat niet nodig hebben
- ▶ zorg voor samenwerkend leren

Consequenties voor het begrijpend leesonderwijs

Breidt de kennis- en ervaringsbasis van leerlingen uit door:

- ▶ gedurende langere tijd doelgericht te lezen in goede boeken met rijke taal rond een thema
- ▶ kennis aan te vullen door films, spel, uitstapjes

Activeer de bewuste begripsprocessen door

- ▶ discussie en schrijven
- ▶ strategisch lezen

Het DENK! project

Twee soorten thema gebonden lessen:

- ▶ **KM-les**

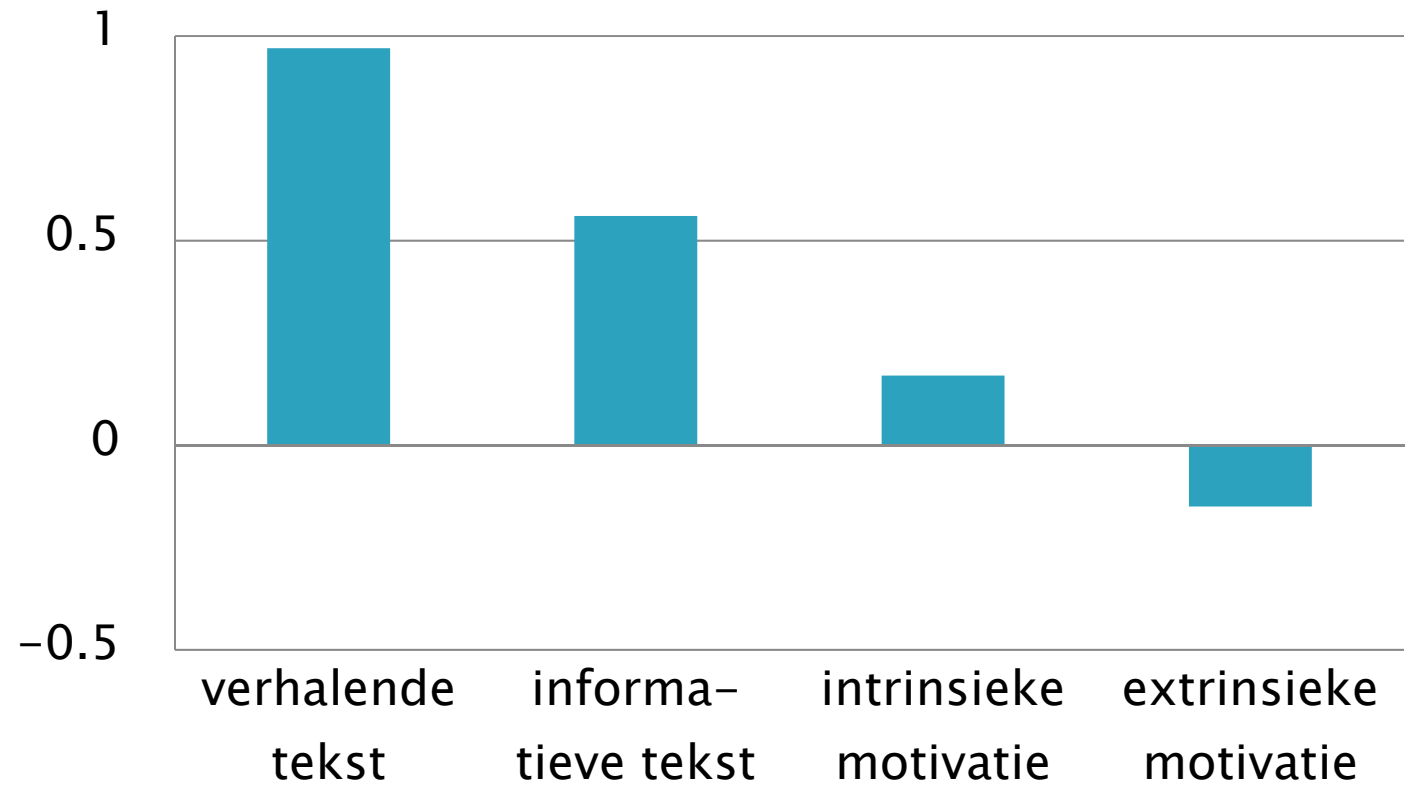
Leerlingen lezen tenminste 2 boeken over het thema om hun kennis over het thema op te bouwen en praten en schrijven over hetgeen ze leren

- ▶ **R2L-les**

Leerlingen wordt geleerd hoe zij moeilijke teksten kunnen begrijpen

DENK! Voorlopige resultaten in groep 5

■ groei in z-score tussen september en juni

0.97

0.56

0.17

-0.15

DENK! Verklaring voor de voorlopige resultaten

Verschillen in leerlingenprestaties worden vooral verklaard door leerlingenkenmerken:

- voormeting
- intelligentie
- motivatie

- **intrinsieke** motivatie levert een **positieve**
- **extrinsieke** motivatie levert een **negatieve** bijdrage aan verschillen in prestaties

Het werk van leraren verklaart maar een gering deel van de verschillen in leerlingenprestaties:

- bij **verhalende** teksten gaat het vooral om het aanbieden van een groter percentage **goede fictieboeken**
- bij **informatieve** teksten gaat het vooral om het aanbieden van **achtergrondkennis** om daarmee het begrip van de tekst te vergemakkelijken

Heel veel dank aan:

- ▶ scholen en schoolbesturen
- ▶ begeleiders en docenten van de opleidingen
- ▶ collega lectoren
- ▶ lerarenopleidingen van de HU
- ▶ faculteitsdirecteur
- ▶ college van bestuur van de HU

voor de samenwerking en de kans zoveel te
leren

Extra dank aan:

Johanna van den Borden

Saskia Brokamp

Henk van den Hurk

Jantine Kuijpers

Jeannette Kunst

Kees Nuijten

Anneke Smits

Mirjam Snel

Tamar Tas

Oscar Terpstra

Melissa Willemsen

Dank voor uw aandacht!

Thoni.Houtveen@ZIGGO.NL

